

UZA | O'zbekiston
Milliy axborot
agentligi

**ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ
АХБОРОТ АГЕНТЛИГИ – ЎЗА
ИЛМ-ФАН БЎЛИМИ**

(ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ)

2021 ЙИЛ НОЯБРЬ

ТОШКЕНТ – 2021

**ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ АХБОРОТ АГЕНТЛИГИ – ЎЗА
ИЛМ-ФАН БЎЛИМИ (ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ)**

Илмий нашр

2021 йил ноябрь ойи сони

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги ОАК Раёсатининг 2019 йил 28 мартдаги 263/7.1 ва 263/7.4-сон қарорига биноан ташкил этилган.

Электрон журналга келган мақолаларга жавоб қайтарилмайди, журналда эълон қилинган мақолалардан олинган парчалар ЎЗА Илм-фан бўлими (электрон журнал)дан олинди, деб кўрсатилиши шарт.

Электрон журналга бир ярим ораликдаги материаллар “Microsoft Word” редактори, “Times New Roman” шрифтида электрон версия шаклида қабул қилинади.

Таҳрир кенгаши

А.Кўчимов

Қ.Ш.Омонов

А.С.Сагдуллаев

С.С.Ғуломов

Ф.Г.Назиров

Р.Д.Курбанов

М.Ҳ.Рустамбоев

Ш.Т.Қудратхўжа

Н.А.Хусанов

Б.А.Назаров

А.Асқаров

Д.Ю.Юсупова

А.Х.Саидов

Т.Ў.Арипова

Қ.Р.Аллаев

С.М.Туробжонов

И.С.Саифназаров

Н.Х.Обломуродов

Г.А.Мардонова

Манзилимиз: Тошкент ш., 100000, Буюк Турон кўчаси 42-уй

Тел: (+99871) 233-09-21; (+99899) 833-62-71

АЛИШЕР НАВОЙНИНГ ХУСРАВ ПАРВЕЗ ОБРАЗИНИ ТАСВИРЛАШДАГИ БАДИИЙ МАҲОРАТИ

Акрамжон ДЕҲҚОНОВ

филология фанлари номзоди
Алишер Навоий номидаги ўзбек тили ва
адабиёти университети
Тошкент, Ўзбекистон

Аннотация

Ушбу мақолада Алишер Навоийнинг “Фарҳод ва Ширин” достонидаги Хусрав Парвез образи, бу образнинг ҳозиргача аксар тадқиқотчилар назарига тушмаган жиҳатлари ҳақида сўз юритилади. Хусрав образининг зиддиятларга бой, шу билан бирга драматизм билан тўла ички дунёсини очишда Навоий бадиий маҳоратининг қай даражада намоён бўлганлигини ҳам кўрсатиб беришга ҳаракат қилинган.

Таянч сўзлар: Хусрав Парвез, салбий образ, зиддиятлар, “Хамса”, маънавий олам, Арман юрти, Ширин, Фарҳод, меросхўр, хукмдор, Эрон шоҳи, ўлим, никоҳ.

ХУДОЖЕСТВЕННОЕ МАСТЕРСТВО АЛИШЕРА НАВОИ ПРИ ИЗОБРАЖЕНИИ ОБРАЗА ХУСРАВА ПАРВЕЗА

Акрамжон ДЕХҚОНОВ

кандидат филологических наук
Университет
узбекского языка и литературы имени
Алишера Навои
Ташкент, Узбекистан

Аннотация

В настоящей статье речь идет об образе Хусрава Парвеза в дастане Алишера Навои “Фархад и Ширин”, о тех аспектах этого образа, которые до настоящего времени оставались вне поля зрения исследователей. Раскрывается проявление художественного мастерства Алишера Навои в изображении полного противоречий, а также драматизма внутреннего мира Хусрава.

Ключевые слова: Хусрав Парвез, отрицательный образ, “Хамса”, духовный мир, Армения, Ширин, Фархад, наследник, правитель, шах Ирана, смерть, брак.

Алишер Навоийнинг “Хамса” асарида жамиятнинг турли табақаларига мансуб бўлган жуда мураккаб образлар тизими мавжуд. Бу

образларнинг ҳар бири муаллифнинг ғояси, мақсадини очиб беришда ўзига хос ўринга эга. “Хамса”даги образларнинг хатти-ҳаракатлари, қабул қилган қарорлари муаллиф томонидан шу даражада мантиқан асосланадики, ўқувчида бундан бошқача бўлиши мумкинлиги ҳақидаги фикрга ҳеч қандай ўрин қолмайди. Образларнинг гап-сўзлари, қабул қилган қарорлари уларнинг жамиятда эгаллаб турган мавқеидан, униб-ўсган муҳитидан, Яратувчи томонидан берилган табиий фитратидан келиб чиққан ҳолда воқе бўлади. Ўзларининг феълларини, амалларини асослаш учун бу образлардан ҳар бирининг ўзига яраша далили – асоси бор.

Адабиётшунос Ё.Исҳоқов Алишер Навоий ғазалиёти ҳақида сўз юритар экан шундай дейди: “...Навоий ғазалиётида мантиқан асосланмаган бирор фикр, бадиий тасвир унсури ёхуд сабабий заминдан маҳрум бирор воқеа, ҳолат, психологик тасвирни топиш мумкин эмас...” [1; 16].

Адабиётшунос олимнинг Навоий ғазалиёти ҳақида айтган бу фикрини адибнинг эпик асарларига, хусусан, “Хамса” дostonларига ҳам тўлиғича татбиқ этиш мумкин. “Хамса” дostonларида ҳам мантиқан асосланмаган бирор фикр ёки сабаби асосланмаган бирор воқеа, ҳолат, руҳий-психологик тасвирни топиб бўлмайди.

“Хамса” дostonлари ичида салбий ва ижобий қаҳрамонлар ўртасидаги зиддиятларнинг очиқ ва кескин тарзда намоён бўлиши кўпроқ “Фарҳод ва Ширин”да кузатилади. Бинобарин, мана шу зиддиятлар фонида ҳар икки кутбдаги образларнинг маънавий қиёфалари яққолроқ очила боради. Биз бу ўринда “Фарҳод ва Ширин” дostonидаги Хусрав Парвез образига тўхталиб ўтмоқчимиз.

Хусрав Парвез образи “Фарҳод ва Ширин” дostonининг 36-бобидан бошлаб воқеалар жараёнига кириб келади. Хусрав Парвез – Эрон тахтининг ҳукмдори, Арабу Ажамнинг ҳокими мутлақи. Эрон тахти унга етмиш отадан мерос бўлиб келган. Вақти соати келиб ўзига ажал етса, Хусрав ҳам меросхўрига тахтни қолдириб кетади. Унинг меросхўри бор. Лекин Хусрав оталик ва шоҳлик туйғуси, сезгиси билан бу меросхўрда подшоҳона ҳиммат

хамда улуғлик йўқлигини сезади. Шунинг учун ҳақиқий подшоҳга хос фазилатларга эга ўғил кўришни хоҳлайди. Бундай фазилатларга эга ўғил бўлиши учун шунга лойиқ она ҳам бўлиши лозим. Шу андишадан келиб чиқиб Хусрав Парвез ўз никоҳига киритиш учун муносиб малика – келин излайди.

Унинг хабарчилари мамлакатма-мамлакат кезади. Ва ниҳоят Арман мамлакатада Ширин исмли хулқ-одобда ҳам, ҳусн-жамолда ҳам, насл-насабда ҳам мукамал бир малика борлигини аниқлашади. Хусрав Парвез шу маликани сўратиб совчи жўнатади. Мана шу жойдан бошлаб Хусравнинг Фарҳод билан, Меҳинбону ва Ширин билан зиддияти – тўқнашуви бошланади. Шу зиддиятлар фонида унинг маънавий қиёфаси очилиб боради. У ер юзининг энг кучли ҳукмдори бўлгани учун ўз сўзининг ерда қолишини тасаввур ҳам қила олмайди. Арманга жўнатилган элчилар Меҳинбонунинг жуда усталик билан айтган рад жавобини олиб келадилар. Хусрав дарғазаб бўлиб, яна кетма-кет элчилар жўнатади. Барча элчилар рад жавобини олиб келгач, Хусрав ғазаб отига миниб, арман юртига қўшин тортади.

Хусрав Парвез – қудратли подшоҳ. Ҳар бир ишини ўйлаб, мулоҳаза қилиб, доно маслаҳатчиси Бузург Уммид билан фикрлашиб амалга оширади. Лекин унинг бир камчилиги шуки, ўзининг раъйига кимдир қарши чиқиши мумкинлигини тасаввурига ҳам сиғдиролмайди.

Хуллас, Хусрав Парвез таҳаввур (ҳаддан ортиқ ғазабланиш) отига миниб Арманистонга бостириб боради. Меҳинбону пойтахт дарвозаларини беркитиб, шаҳарни қамалга ҳозирлайди. Меҳинбону билан Ширин эса Фарҳодга одам жўнатиб, ундан ҳам шаҳар қалъасига киришни илтимос қиладилар. Фарҳод уларнинг гапини ерда қўймай, шаҳарга боради, лекин ичкари кирмай, қалъа ташқарисидаги бир тоғнинг устини маскан қилади.

Хусрав ўз қўшини билан Арманистон пойтахтини ўраб олади. Унинг қароргоҳи шаҳар қалъасидан ярим мил узоқликда жойлашади. Хусрав вазиятни ўрганиш учун минг нафар паҳлавон кўриқчи қуршовида қалъа

атрофини айланади. Шу пайт узоқдан тоғ устида ётган Фарҳодга кўзи тушади:

*Назар Фарҳодқа чун солди Парвез,
Дегил кўксига тегди дашнаи тез [3; 300].*

(Фарҳодга кўзи тушган Парвезнинг кўксига дашнаи тез – ўткир тигли ханжар теккандек бўлди).

Фарҳодни узоқдан кўрган Хусравнинг ичига номаълум бир кўрқув тушади. Ҳали унинг ким эканлигини билмасдан, ўрганмасдан туриб, Фарҳоддаги ботиний ҳайбатни кўнгли сезади ва ёнидагиларга шундай деб айтади:

*Деди ул: булажабваш одамизод
Ки, кўргач они кўнглум бўлди ношод.
Тафаҳхус айлангизким, не кишидур
Ки, хотирни ҳазин қилмоқ ишидир [3;300].*

(Хусрав деди: Бу қандай одам эканки, уни кўрганда кўнглим қайғуга тушди. Яхшилаб текшириб кўринглар-чи, кўнгилни маҳзун қиладиган бу киши ким экан?)

Подшоҳлик ғурури унинг кўзини ва қалбини нарсаларнинг асл моҳиятини кўришдан тўсиб қўйгани рост. Лекин у ҳукмдорга хос бўлган жуда кўп ижобий хислатларга эга. Масалан, бир кўришдаёқ Фарҳоддаги ботиний ҳайбатни аниқ сезиш учун ҳам анчагина зийрак одам бўлиш керак.

Фарҳод ва Ширин билан боғлиқ воқеалар жараёнида Хусрав ўзининг ноҳақлигини англайди, ҳис қилади. Мана шундай ўринлардан бири Фарҳодни ҳийла билан беҳуш қилиб, занжирбанд ҳолда Хусравнинг ҳузурига олиб келингандаги ҳолат. Фарҳодни беҳуш ҳолда Хусрав ҳузурига келтиришгач, табиб унинг димоғига дори ҳидлатиб, ҳушига келтиради. Фарҳод ҳушига келгач, дастлаб қаерда эканлигини тушунмайди. Кейин атрофга назар солиб, Хусрав ҳузурига йиғилган мажлис аҳлига одоб билан салом беради ва кўзини ерга тикиб жим ўтиради. Чунки унинг сўрамасларидан олдин сўз сўзлаш

одати йўқ эди. Фарҳоддаги ботиний шукуҳ – ҳайбатдан Хусравнинг аҳволи ўзгаради:

*Адаб бирла ҳаё расмин қилиб фош,
Бурун индурди мажлис аҳлига бош.
Чу даъби йўқ эди сўрмай демак сўз,
Оғиз сўздин тикиб, тикти қуйи кўз.
Шукуҳидин етиб Хусравга тағйир,
Қилиб ишқи ўти кўнглига таъсир... [3;323].*

Шундан сўнг Хусрав билан Фарҳоднинг мулоқоти – савол-жавоби бошланади. Бу савол-жавобни дostonдаги энг драматик ўринлардан бири деб айтиш мумкин. Хусравнинг шиддатли саволларига Фарҳод найзадек ўткир жавоблар беради. Хусрав охири Фарҳоднинг жавоблари олдида ожиз қолади ва унга шундай айб қўяди: “Подшонинг саволларига тап тортмасдан, дадил жавоб беряпти. Султонлар ҳузурида оддий одамнинг бундай тортинмай жавоб бериши жуда катта беодобликдир. Бундай беодоблик ўлим билан жазоланиши лозим!”

Хусравнинг бу айбномаси бир қарашда мантиқлидек туюлади. Бинобарин, султоннинг олдида шу даражада дадил сўзлаш учун сўзловчининг даражаси камида султон билан баробар бўлиши керак!

Лекин Хусравнинг ҳузурида йиғилганлар ва Хусравнинг ўзи билмаса-да, Фарҳоднинг насл-насаби ва жамиятдаги мавқеи уникидан (Хусравдан – А.Д.) кам эмасди. Фарҳод Чин мамлакати подшосининг ягона ўғли – валиаҳди эди. Хусрав ҳузуридаги ҳашамат, дабдаба, подшоҳона такаллуфлар Фарҳод учун таниш ҳолатлар, одатий бир манзара бўлгани сабаб унинг ҳузурига банди ҳолатда келтирилганда умуман ҳайратланмайди, у ердаги ҳайбат Фарҳодга таъсир қилмайди. Хусравни мувозанатдан чиқарган, ғазабга келтирган омиллардан бири ҳам айнан шу эди.

Одатда инсоний табиат баъзида шундайки, бошқа бировда ўзида йўқ фазилатни кўрса, ўша одамни ёмон кўришни бошлайди. Хусравда ҳам шундай ҳолат юз беради. Мулоқотлар, савол-жавоблар ва воқеалар

жараёнида Фарҳоднинг маънавий-ахлоқий, руҳий даражаси Хусравдан анча юқори экани кўринади. Фарҳоднинг ботинидаги маънавий ҳаёт Хусравда йўқ эди. Хусрав буни тобора яхшироқ англай боради. Англай боргани сари бетоқатлиги ошади. Ҳатто Фарҳодни ўлимга буюрганда Хусравнинг аъёнлари барчаси афсус чекади. Бу ҳукмдан Хусравнинг ўзи ҳам пушаймон бўлади:

*Ебон Хусрав доғи ул ишдин афсус,
Вале қўймай анинг таркига номус... [3;333].*

Шунда Хусравнинг доно вазири Бузург Уммид орага тушади ва Фарҳодни ўлдиришга шошмасликни маслаҳат беради:

*Ки, ўлтурмаклик они бежсиҳатдур,
Жунунга банду зиндон маслаҳатдур [3;333]*

(Уни (Фарҳодни) ўлдириш учун сабаблар етарли эмасга ўхшайди. Мажнун учун кишанлаб, зиндонга солиш энг фойдали ишдир).

Бузург Уммиднинг маслаҳатига биноан Фарҳодни ўлдирмай, зиндонга солишади ва зиндонда ётганда унга қўриқчилар қўйилади. Агар Фарҳод зиндондан қочиб кетса, Хусрав қўриқчиларнинг барчасини қатл этишини айтиб, таҳдид қилади.

Хусрав руҳиятини очишда, ичида кечаётган зиддиятларни англашда, умуман, унинг инсон сифатидаги қиёфасини таниб олишда дostonнинг 47-боби воқеалари асосий ўрин тутаяди. Бу бобнинг қисқача мазмуни шуки, Фарҳоднинг Хусрав қўлида банди бўлиб ётганидан хабардор бўлган Шопур Ширинга бу ҳақда хабар беради. Ширин Фарҳодга мактуб ёзиб, Шопурга беради. Шопур бу мактубни Фарҳодга етказаяди. Хуллас, Фарҳод билан Ширин ўртасида хат орқали мулоқот тикланади. Хусрав бундан хабар топиб, Фарҳоднинг олдига келадиган йўлларга махфий равишда пойлоқчилар қўяди. Бу пойлоқчилар Шириннинг мактубини Фарҳодга олиб келаятган Шопурни қўлга туширишади ва хат билан бирга Хусравнинг ҳузурига олиб боришади. Хусрав мактубни олиб, Шопурни зиндонга солишни буюради. Сўнг мактубни очиб ўқийди. Хатни ўқиш жараёнида Шириннинг Фарҳодга

садоқати, бу иккиси ўртасидаги муҳаббатнинг жуда кучли, самимий ва покиза эканини англай боради. Англаб боргани сари бошидан ўт чиқади. Хатнинг ичида Хусравнинг ҳам номи бир неча марта зикр қилинган бўлиб, ўз мактубида Ширин уни гоҳ золим, гоҳ хунрез деб атаган, унинг ишқи ҳақида ҳам кўп таънали гаплар айтган эди. Хусрав Шириннинг бу мактубини ўқиган сари:

*Балоу дард ўти жонига тушти,
Тазалзул жисми вайронига тушти.
Агар инсоф ила айлаб тааммул
Билибким, ҳар неким ёзмишдур ул гул.
Савоб иш мутлақ онинг жонибидур
Бори ишда ҳақ онинг жонибидур... [3;392].*

(Шириннинг хатини ўқигач, Хусравнинг жонига ўт тушди, вайрон бўлган жисмига зилзила тушди. Агар инсоф билан Шириннинг ёзганини ўйлаб кўрса, ҳақиқат унинг тарафида экани маълум бўлар эди).

Лекин салтанат – подшолик номуси, ҳавойи нафсининг хоҳиши бу ҳақиқатни тан олишга ва инсоф билан қарор қабул қилишга унга йўл бермайди. Бетоқат бўлган Хусрав вазири Бузург Уммидни чақириб, бу вазиятдан чиқиш учун бирор маслаҳат беришини сўрайди. Икковлари маслаҳатлашиб, Фарҳоднинг олдига бир ҳийлагар кампирни жўнатишга қарор қилишади. Бу кампир Фарҳоднинг олдига бориб, Хусрав Арман шаҳрини олгани, Меҳинбонунинг у билан сулҳ тузиб, Ширинни унга никоҳлагани ҳақидаги ёлғон хабарни етказиши лозим эди. Улар Фарҳод бу хабарни эшитиб, ноумид бўлиб ўз юртига қайтиб кетади, деб режа қилишади.

Лекин дунёнинг ишлари ҳеч қачон инсонларнинг орзу-умидларига, истакларига мос ҳолда кетмайди. Маккор кампир Хусрав ва Бузург Уммид кўрсатма берганидан ҳам ошириб Фарҳодга ҳийла қилади. Яъни Хусрав Арман шаҳрини олиб, Меҳинбону билан сулҳ тузди ва Ширинни унга никоҳ қилмоқчи бўлдилар. Лекин Ширин бу хабарни эшитиб ўз жонига қасд қилди, деб Фарҳодга ёлғон хабарни етказди.

Бундай рухий зарбага Фарҳод тоқат қила олмай жон таслим қилади. Достонда Фарҳоднинг видолашув онлари ўта таъсирли ва ғоят юксак бадиий маҳорат билан тасвирланган. Фарҳоднинг ўз ўлимини ҳис қилиб, видо пайтида айтган сўзлари достоннинг драматизм энг кучли намоён бўлган ўринларидан биридир.

Фарҳоднинг ўлими ҳақидаги хабарни Хусрав Парвез қандай қабул қилди?

Мана шу ўринда, яъни Фарҳоднинг ўлими ҳақидаги хабар Хусравга қандай таъсир қилганини тасвирлашда ҳам Навоийнинг ўта мантиқли ва ҳассослик билан ёндашгани кўрилади. Хусрав бу хабардан севинмайди. Аксинча, қалбига қўрқинч тушади:

*...Неча кун қайғудин кулгуси келмай,
Неча тун ваҳмидин уйқуси келмай,
Агарчи бу умид айлаб ани шод
Ки, Шириндур анинг, чун борди Фарҳод.
Вале бу ваҳмдин ҳар лаҳза гамгин
Ки, нетгай кинига чарх айласа кин?.. [3;424].*

(Фарҳоднинг ўлими ҳақидаги хабарни эшитиб) Хусравга бир неча кун қайғудан кулгу келмади. Қўрқинчдан кўзига уйқу ҳам келмади. Агарчи Фарҳоднинг ўлгани, Шириннинг ўзига қолгани ҳақидаги умид уни озгина шодлантирган бўлса ҳам, лекин қилган бу адолатсиз иши учун тақдир уни жазоласа нима бўлишини ўйлаб дилига қўрқув тушди).

Бу иши, яъни Фарҳоднинг ўлимига сабабчи бўлгани учун тақдирнинг қиличи боши узра сермалишини Хусрав ич-ичидан ҳис қилади ва мана шундан қалбига зўр қўрқинч киради.

Бундай бўлишини, яъни Шириннинг ўлими хабарини эшитиб, Фарҳоднинг ҳам жон таслим қилишини Хусрав мутлақо кутмаган эди. Кутмаганлигини хабар келиши билан айтган гапи ҳам тасдиқлайди:

*Деди: “Бу иш керакмас эрди мундоқ,
Чу бўлди, бўлмас ишда суст бўлмоқ [3;424].*

(Хусрав деди: Иш бундай бўлиши (яъни Фарҳод ўлиши) керакмас эди. Модомики шундай бўлибди, энди сустлашмасдан ҳаракат қилиш лозим).

“Фарҳод ва Ширин” достонидаги Хусрав образи ниҳоятда зиддиятли, фожеали ва мураккаб образ. Достоннинг асосий қаҳрамони бўлган Фарҳод инсонийликнинг, олийжанобликнинг тасаввур қилиш ҳам қийин бўлган юксаклигида туради. Унга яқинлашган сайин Хусрав ўзининг жуда чуқур тубанликда эканини англай боради. Хусравнинг ичида кечган зиддиятларни Навоий жуда зўр маҳорат билан очиб берган.

Алишер Навоий “Фарҳод ва Ширин” достонида Хусрав образини яратишда унинг хатти-ҳаракатларини мантиқан жуда ўринли асослайди. Унинг ичида инсоний бир туйғу ҳамиша бош кўтариб турганини, лекин салтанат ғурури бу туйғуни босиб кетганини воқеалар тасвири жараёнида кўрсатиб берган. Алишер Навоий бу образни бутун ўзига хосликлари – афзалликлари, камчиликлари, қабул қилган қарорларини ўзича мантиқий асослаганлиги, барча-барчасини ниҳоятда табиий ва жонли тасвирлайди. Бу образни фақат қора рангга бўяб кўрсатмайди, унинг фожиасини, ўз таназули сари қадам-бақадам юриб келганлигини ўқувчига кўрсатиб беради. Гарчи Хусрав образи “Фарҳод ва Ширин” достонида воқеалар жараёнига 36-бобдан бошлаб кириб келса ҳам, лекин достон воқеаларининг кескинлашувида, асарда драматизмнинг кучайишида, Фарҳод характеридаги, қалбидаги гўзалликнинг янада очикроқ намоён бўлишида бу образнинг аҳамияти жуда катта бўлган.

Достондаги Хусрав образи гарчи салбий образ сифатида намоён бўлган бўлса ҳам, лекин асарни синчиклаб ўрганилса унинг характеридаги ўзига хос бўлган янги-янги қирралари очилиб келади. Унинг инсоний сифатларга, ҳукмдорга хос бўлган айрим ижобий хусусиятларга ҳам эга бўлгани кўринади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Алишер Навоийнинг адабий маҳорати масалалари: мақолалар тўплами. Тошкент: Фан, 1993. – 208 б.
2. Аҳмедов Т. “Хамса” қаҳрамонларининг характер жозибаси. – Тошкент, 1986. – 68 б.
3. Алишер Навоий, Алишер. Фарҳод ва Ширин. МАТ. 20 томлик. 8- том. – Тошкент: Фан, 1991. – 392 б.
4. Рустамов А. Навоийнинг бадиий маҳорати. – Тошкент: Гафур Гулом, 1979. – 188 б.
5. Эргашев Қ. Ўзбек насрида иншо. – Тошкент: Муҳаррир, 2011. – 108 б.
6. Эркинов С. Навоий “Фарҳод ва Ширин” и ва унинг қиёсий таҳлили. – Тошкент: Фан, 1971. – 138 б.
7. Эркинов С. Шарқ адабиётида Фарҳод қиссаси. – Тошкент: Фан, 1985. 210 б.
8. Юсупова Д. Ўзбек мумтоз адабиёти тарихи. – Тошкент: Академнашр, 2013. – 272 б.
9. Қаюмов А. “Фарҳод ва Ширин” сирлари. – Тошкент: Гафур Гулом, 1979. – 160 б.

МУНДАРИЖА

Иқтисод

З.Т.ГАИБНАЗАРОВА. Развитие отечественного автомобилестроения: настоящее и будущее-----	3
А.А.АБДИРАШИДОВ. Атроф-муҳитни асрашда пластик пакетларга истеъмолчилар талабини қисқартиришнинг иқтисодий дастаклари-----	16
М.Ш.ХОЖИБОЕВ. Фермер хўжаликларида асосий воситалар ҳолати ва улардан фойдаланиш таҳлилини такомиллаштириш-----	25
Қ.О.ЎРИШЕВ. Чет эл капитали иштирокидаги корхоналарида қўшилган капитал ҳисобини такомиллаштириш-----	33
Б.Т.ЮЛДАШЕВ. Тадбиркорлик субъектларида ички аудитни ташкил этиш ва такомиллаштириш муаммолари-----	45
Н.Ш.БАТИРОВА. Промышленность Ташкентской области и модель её развития в условиях формирования инновационной экономики-----	53
А.Х.КОМИЛОВ. Таъминотнинг логистик харажатлари ҳисобини ташкил қилишнинг назарий жиҳатлари-----	69
Д.Н.ХУСАНОВ. Мамлакат инвестицион фаоллик ривожланишининг илмий-назарий жиҳатлари: амалдаги ҳолати ва таҳлили-----	82
З.М.ИСАҚОВА. Сунъий интеллект ва бошқарув: лойиҳаларни самарали бошқаришга янгича ёндашув-----	96

Юридик

Н.П.АЗИЗОВ, З.Р.УМАРОВ. Давлат мустақиллигининг тимсоли: тарих ва тараққиёт-----	105
С.Д.ХОДЖАЕВ. Германия ижтимоий ҳимоя тизими ва кексаларни қўллаб қувватлаш механизмлари-----	114
И.Х.АТАМИРЗАЕВ. Шахс ҳуқуқий ижтимоийлашувининг босқичлари, таснифи ва функциялари-----	124

Филология

И.И.СУЛАЙМОНОВ. “Бобурнома”да Шайбонийхон тасвири-----	134
Б.РАҲМОНОВ. Ўзбек постфольклорининг бадиий ҳаваскорлар ижросидаги кўринишлари-----	145
Б.РАҲМОНОВ. Ўзбек халқ оғзаки ижоди анъанавий жанрларининг постфольклор шароитидаги ҳолатига умумий назар-----	154
А.ДЕҲҚОНОВ. Алишер Навоийнинг Хусрав Парвез образини тасвирлашдаги бадиий маҳорати-----	163
А.Р.ДАВЛАТОВА. Ижодкор фалсафий тафаккури ва бадиият уйғунлиги-----	173
Н.Т.ЙЎЛДОШЕВ. Чўлпон шеъриятида сарбаст-----	180
Ф.ОЛИМОВ. Навоий асарларида замондошлари тимсоли-----	190
И.Х.ИСЛОМОВ. Жаҳон корпусларида географик терминларнинг берилиши муаммосига доир-----	197
Г.НАСРУЛЛАЕВА. Антропоморфемик метафоралар луғатини яратиш тамойиллари-----	207
Г.ХУДОЁРОВА. Абдулла Орипов ижодида ранг ва оҳанг синтезининг инсон образи воситасида ифодаланиши-----	213
О.Н.АБДУЛҲАКИМОВА. Абдулла Орипов ижодий тафаккури такомилида Аҳмад Яссавий ҳикматларининг ўрни-----	221